

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ ВОЛОДИМИРА АРЕНЄВА «БІСОВА ДУША, АБО ЗАКЛЯТИЙ СКАРБ» ТА ЗБІРКИ АНДЖЕЯ САПКОВСЬКОГО «ВІДЬМАК. ОСТАННЄ БАЖАННЯ» У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ ФЕНТЕЗІ СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ

У статті пропонується методичний варіант порівняння фентезійних текстів Володимира Арєнева «Бісова душа, або Заклятий скарб» та Анджея Сапковського «Відьмак» на заняттях у закладі вищої освіти.

Ключові слова: фентезі, В. Арєнев, А. Сапковський, компаративний аналіз.

The article offers a methodical version of comparing the fantasy texts of Volodymyr Arenev's "Devil's Soul, or the Cursed Treasure" and Andrzej Sapkowski's "The Witcher" in classes at a higher education institution.

Key words: fantasy, V. Arenev, A. Sapkovsky, comparative analysis.

Становлення фентезі як жанру художньої літератури відбулося на початку ХХ ст. Проте увагу науковців це явище привернуло значно пізніше. У таких текстах традиційними елементами є мотив подорожі, протистояння добра та зла, містичні істоти та дивовижні події на шляху героїв, невідворотна доля та ін. Досліджуючи жанр фентезі, можна виокремити три основні напрями літератури фентезі. Серед них – класичний, історичний та науковий.

Помітне місце в літературі фентезі займають твори українського письменника Володимира Арєнева «Бісова душа, або Заклятий скарб» та польського автора Анджея Сапковського про відьмака. Якщо порівняти ці твори, то можна знайти багато спільних рис, зокрема у зображенні головного героя, композиції, лексиці.

Спільним для обох текстів є мотив дороги, коли центральні персонажі для порятунку світу від небезпеки вирушають у подорож. Здійснюючи її, вони потрапляють у різні небезпечні ситуації. Завдяки своїм зусиллям, умінням, частіше хоробрості та сміливості, героям вдається уникнути небезпеки та залишитись живими. Як відомо, персонаж фентезі досягає поставленої мети, інколи нелегкою ціною. Це можна порівняти з квестом, у ході якого герой подорожує з чітко поставленою метою, між різними світами та поза часом.

Володимир Арєнев є одним із небагатьох українських авторів, хто створив новий свій, ні на чий не схожий світ, беручи за основу фольклорні та міфологічні мотиви. У творі «Бісова душа, або Заклятий скарб» письменник подав «власний варіант інтерпретації реальності, опираючись на фольклорно-міфологічні традиції нашого народу» [2], а також історичні відомості. У «Післямові для уважного читача» митець напише: «Події повісті відбуваються в Україні в епоху умовного середньовіччя, в період між заснуванням Запорізької Січі і початком воєн Богдана Хмельницького» [1]. У творі чимало чародіїв-чаклунів, бабки-шептухи, летючі чоботи, характерники, мавки та інший люд відовський. Сюжет повісті Володимира Арєнева «Бісова душа» побудовано на мандрах головного героя. Твір написаний на суто українському фольклорному матеріалі. Перед головним героєм Андрієм постає завдання вирушити у довгу дорогу та віднести загадкову скриню. Головний герой Андрій вирушає в дорогу, виконати певне завдання: «Тож просто віднести, закласти й закопати? – перепитав Андрій. – Віднести, закласти і закопати, – підтвердив незнайомець у плащі з каптуром. – Та хіба я казав: «просто»?» [1].

Твори Анджея Сапковського, що становлять цикл «Сага про відьмака» (Saga o wiedźminie), теж містять мотив подорожі. У польського автора увага зосереджена на пригодах відьмака Геральта, чаклунки Йеніфері, князівни Цири. Також у циклі детально зображено «вторинний світ» довкола головних персонажів, усі соціальні, політичні, економічні риси. Автор описує жителів, їхні мотивації, думки, дії – загалом життя у світі, де магія є звичним явищем, а дракони справжніми. У творі присутня магія (чаклуни і чаклунки, магичні і релігійні культи), фантастичні раси (ельфи, гноми-краснолюди, лісові дріади, гобіти) і створіння (джини, дракони, чудовиська), неймовірні події, які неможливо пояснити науковим шляхом (навіть наукою світу відьмака). Тому все це і створює основу вторинного світу польського письменника.

У фентезійному світі відьмака давно занепала колись багата і велична цивілізація ельфів, а на її руїнах постали міста людей: *«Хто це все зруйнував? Люди? – Ні. Вони, ельфи. Потім пішли геть... Знали, що ніколи не повернуться. Це сталося після другої війни з людьми»* [3]. Головний герой зображений відважним і сміливим: *«Незнайомець відступив під стіну. Зігнутий, напружений, уважний. Меча він тримав обома руками, водячи вістрям у повітрі. Ніхто не рухався. Жах, неначе холодне багно, заліплював обличчя, сковував рухи й затикав горлянки»* [3]. Подорожуючи по світу поодинокі, герої таких книг на деякий час можуть випадково зустріти незвичного супутника, який може допомогти впоратись з небезпекою, або поділитись певними знаннями. Герої фентезі, як наприклад Геральт з книги «Відьмак», винищують різну погань методом грубої сили, протистоять дрібним темним володарям, рятують красунь, добувають коштовні артефакти.

Твори В.Аренєва, як і література фентезі загалом, вивчаються студентами-філологами переважно у циклі дисциплін вільного вибору. Такі освітні компоненти дозволяють здобувачам вищої освіти будувати власну освітню траєкторію, що є одним зі свідчень «суттєвої реорганізації університетської освіти в Україні» [4]. Після аналізу інформації про авторів та прочитання їхніх творів, варто запропонувати студентам провести компаративний аналіз текстів. Завдання можна виконувати як індивідуально, так і в групах. Для порівняння можна використати такі запитання і завдання:

- Спираючись на визначення фентезі у Літературознавчій енциклопедії, доведіть, що аналізовані твори В.Аренєва та А. Сапковського належать до фентезі. Наведіть переконливі аргументи. Чи допомагає система персонажів визначити специфіку жанру?
- Опрацюйте літературу та вкажіть, чи взято за основу романів інший літературний твір? Які матеріали автори використали як основу своїх творів? Що у них спільного та відмінного?
- Що об'єднує і відрізняє головних героїв Андрія та Геральта? Чому обоє вирушають у мандрівку? Якої мети вони мають досягти? Змалюйте зовнішність кожного. Чи впливає вона на поведінку героя?
- Які пригоди трапляються з персонажами в дорозі? Кого зустрічає кожен із них у своїй подорожі? Які є спільні риси між міфологічними світами, зображеними у романі? Чи простежується схожість поведінки «другорядних» персонажів?
- Чи є щось спільне у назві творів? Чи характеризує назва події роману?
- Порівняйте композицію творів. Що відрізняє твори В. Арєнєва та А. Сапковського та що вказує на їхню подібність.

Отже, після проведення компаративного аналізу студенти-філологи серед спільних рис творів українського і польського авторів виокремлять мотив дороги, подорожі та подолання перешкод. Серед відмінностей звернуть увагу на причину мандрів героїв. Персонаж твору А. Сапковського Геральт заробляє тим, що винищує химер, потвор, злих і темних істот, тому він і мандрує, шукаючи їх. Герой українського автора Андрій Ярчук зібрався доживати віку в Межигірському монастирі, однак йому залишилось виконати одну обіцянку – закласти й заховати скарб, а саме – коштовну скриньку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аренев В. Бісова душа, або Заклятий скарб. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019. 208 с.
2. Бондаренко Л.Г. Роман Галини Пагутяк «Королівство» як культурологічна модифікація фентезі: методичний аспект / Діалог мов – діалог культур. Україна і світ: матеріали X міжнародної наукової інтернет-конференції з україністики. Мюнхен, 24-27 жовтня 2019. Дортмунд, 2020. С.492-499.
3. Сапковський А. Відьмак. Останнє бажання. (Книга 1). Переклад з пол.: Сергій Лєгеца. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.
4. Vinnyk M., Poltoratskiy M., Spivakovska Y., Vinnyk T., Bondarenko L., Revenko Y. Measuring the Effectiveness of the Implementation of Individual Educational Trajectories by University Students ICTERI 2020. ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer: Proceedings of the 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Volume II: Workshops. Kharkiv, Ukraine, October 06-10, 2020. С.1286-1297. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2732/20201286.pdf> (дата звернення: 11.09.2021).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Бондаренко Л.Г.